

Latvijas
Lauksaimniecības
universitāte

VPP
Valsts pētījumu
programma

reCOVery-LV

DĀRZ
KOPIBAS
INSTITŪTS

Ekonomiskais, politiskais un juridiskais ietvars Latvijas tautsaimniecības potenciāla saglabāšanai un konkurētspējas pieauguma veicināšanai pēc pandēmijas izraisītas krīzes (reCOVery-LV) apakšprojekts

Vietējo pārtikas ķēžu pārstrukturizēšana un noturības stiprināšana krīzes un pēckrīzes laikā Latvijā

EIROPAS ZAĻAIS KURSS BIOEKONOMIKAS ATTĪSTĪBAI

LLU, 2020.gada 17.decembris

Dr. oec. Irina Pilvere

Saturs

- ✓ Projekta raksturojums
- ✓ Galvenās atziņas par Covid-19 krīzes ietekmi pārtikas sektorā
- ✓ Risku novērtēšana galvenajos sektoros
- ✓ Ieteikumu/priekšlikumu sagatavošana krīzes pārvarēšanai un ekonomikas atveseļošanai

reCOVery-LV projekta raksturojums

- ✓ **Projekta mērķis** - piedāvāt atbildes uz jautājumiem saistībā ar tautsaimniecības noturību pret satricinājumiem, vietējās pārtikas ražošanas veicināšanu un ekonomikas pašpietiekamību, valsts parāda risku mazināšanu, cilvēkresursu un zināšanu aizplūdes riska mazināšanu u.c.
- ✓ **Projekta rezultātā** būs kritisks novērtējums par valdības politiku pandēmijas laikā, ekonomiskās attīstības scenāriji, kā arī zinātniski pamatoti rīcībpolitikas ieteikumi politikas veidotājiem
- ✓ **Projekta iesniedzējs** Latvijas Universitāte (LU)
- ✓ **Projektu vada** LU profesore Inna Šteinbuka
- ✓ **Iesaistītie partneri** – LU ekonomisti un juristi, LZA Eiropas Politikas Pētījumu Institūts, RTU, LLU (kopā ar DI), RSU
- ✓ **LLU iesaiste ir 2 jomās:**
  - Strukturālās izmaiņas valsts ekonomikā (akad.Baiba Rivža)
  - **Vietējo pārtikas ķēžu pārstrukturizēšana un noturības stiprināšana krīzes un pēckrīzes laikā Latvijā (akad.Irinā Pilvere)**

Vietējo pārtikas ķēžu pārstrukturizēšana un noturības stiprināšana krīzes un pēckrīzes laikā Latvijā

Pētījumam ir 4 sadaļas:

- ✓ **Vietējo un globālo pārtikas piegādes ķēžu noturības novērtēšana** COVID-19 krīzes laikā un pēc tās (vadītāja Dr.oec.Gunta Grīnberga-Zālīte), iesaistīti LLU ESAF pētnieki – ekonomisti un sociologi
- ✓ **Latvijā audzētu augļu un dārzeņu sezonālās pieejamības** izvērtēšana ikdienas pilnvērtīga uztura un pārstrādes izejvielu nodrošinājumam (vadītāja Dr.biol. Edīte Kaufmane, Dārzkopības institūts)
- ✓ **Četru nedēļu pārtikas groza** modeļu izstrādāšana siltu pusdienu pagatavošanai mājas apstākļos krīzes situācijā un pēckrīzes apstākļos ārpus skolas (vadītāja Dr.ing.Inga Ciproviča, LLU PTF)
- ✓ **Risinājumu un ieteikumu sniegšana** lauksaimniecības izejvielu, pārtikas produktu un uztura sistēmu noturības stiprināšanai krīzes un pēckrīzes attīstības iespēju laikā, kā arī zināšanu nodošanas veicināšana ieinteresētajām personām - politikas veidotājiem, pašvaldībām, ražotājiem un patērētājiem (iesaistīti visi pētnieki)

1. **Starptautiskās pieredzes apkopojums** par COVID-19 ietekmi pārtikas sektorā
2. Situācijas raksturojums COVID-19 pandēmijas laikā **Latvijā**
3. **Pārtikas ķēžu (ražošana un pārstrāde)** raksturojums, situācija Covid-19 krīzes laikā un iespējas noturības stiprināšanai pēckrīzes laikā Latvijā 7 galvenajos sektoros:
  - ✓ Laukaugu ieguve un pārstrāde
  - ✓ Kartupeļu ražošana un pārstrāde
  - ✓ Dārzeņu, augļu un ogu ražošana un pārstrāde
  - ✓ Piena ražošana un pārstrāde
  - ✓ Gaļas ražošana un pārstrāde
  - ✓ Olu ieguve un pārstrāde
  - ✓ Zivju ieguve un pārstrāde
4. **Mazumtirdzniecības un HoReCa** sektora raksturojums krīzes laikā un pēckrīzes attīstības iespējas
5. **Patērētāju paradumi** un to maiņa krīzes un pēckrīzes laikā
6. **Risinājumi un ieteikumi** lauksaimniecības izejvielu, pārtikas produktu un uztura sistēmu noturības stiprināšanai krīzes un pēckrīzes attīstības iespēju laikā

1. **Situācijas priekšizpēte** pārtikas ķēdēs un nozarē kopumā Covid-19 izraisītās ārkārtējās situācijas laikā Latvijā.
2. **Definēti pārtikas ķēžu posmi, to galvenie ietekmējošie faktori** (driving forces).
3. **Identificēti riski** – gan tie, kas iestājās Covid-19 laikā, gan tie, kuru ietekme un varbūtība bija zema. **Risku kvantitatīva novērtēšana** (to iestāšanās varbūtība un ietekme) un iespējamo attīstības tendenču ieskicēšana.
4. **Pārtikas ķēžu dalībnieku pieredzes izpēte**, izmantojot padziļinātu interviju metodi un iegūstot gan kvalitatīvus, gan kvantitatīvus mērījumus par viņu rīcību Covid-19 laikā, izaicinājumiem un riskiem, ar kuriem saskārušies, izmantotajiem risinājumiem, lai riskus mazinātu.
5. **Nozares ekspertu intervijas**.
6. **Ekspertu fokusgrupas/semināri** un izstrādāto scenāriju aprobēšana.
7. **Rekomendāciju/risinājumu izstrāde** pārtikas ķēžu dalībniekiem katrā pārtikas sektorā, politikas veidotājiem.

Pašnodrošinājuma līmenis Latvijā

Graudi – 332%
Pākšaugi – 234%
Olas – 151%
Piens – 139%
Liellopu gaļa – 133%
Kartupeļi – 89%
Putnu gaļa – 63%
Cūkgaļa – 53%
Augļi un dārzeņi - atkarībā no sezonas

Robežu slēgšanas
gadījumā problēmas ar
produkcijas realizāciju

Robežu slēgšanas gadījumā
problēmas ar pārtikas
pieejamību

Rezultāti sektoru griezumā (galvenais)

Laukaugu ieguve un pārstrāde

- Eksporta iespējas nosaka nozares attīstību
- Krīzes laikā pārstrādei krājumu pietiekami, pieprasījums palielinājās
- 2020.gads - ražotājiem labs, cenas augstas

Piena ražošana un pārstrāde

- Eksporta iespējas nosaka nozares attīstību: 1/3 piena patērē Latvijā, 1/3 izlieto eksporta produkcijas ražošanai, 1/3 piena eksportē
- Piena cena samazinājās par 12% (apstājās eksports pārstrādātiem produktiem, palielinājās krājumi)

Gaļas ieguve un pārstrāde

- Pašnodrošinājums 2019.gadā atšķirīgs atkarībā no sektora
- Sezonalitāte ietekmē kvalitatīvas liellopu gaļas pieejamību
- Pieprasījums pēc konserviem palielinājās
- Pārstrāde balstās uz importēto gaļu
- Dramatisks cenu kritums cūkgaļai un liellopu gaļai

Olu ražošana un pārstrāde

- Eksporta iespējas nosaka nozares attīstību
- 2020.gada II ceturksnī būtiski samazinājies olu (-36%) un pārstrādātu olu (-57%) eksports, imports (-8%), samazinājusies olu cena mazumtirdzniecībā

Rezultāti sektoru griezumā (galvenais)

Kartupeļu ieguve un pārstrāde

- Sarežģīta situācija kartupeļu pārstrādes nozarē (ciete, čipsi), jo tika atcelti sporta, kultūras pasākumi, HoReCa sektors nestrādāja
- Lēta importa produkcija pārpludināja tirgu
- Ražotāji, kas realizēja kartupeļus LV pārstrādes uzņēmumiem īstermiņā būtiski necieta, jo visu noslēgto ilgtermiņa līgumu nosacījumi tika pildīti un risku uzņēmās pārstrādes uzņēmumi.

Dārzeņu ieguve un pārstrāde

- Sezonāla pieejamība atkarībā no sektora, atkarība no roku darba
- Visu gadu varētu piegādāt galviņkāpostus, burkānus, sīpolus, bietes, tomātus, gurķus.
- Sezonāli piegādāt iespējams: lapu salātus, Ķīnas kāpostus, ziedkāpostus, redīsus, ķiplokus, puravus, skābenes, ķirbjaugus, rutkus, kāļus, u.c.

Augļu un ogu ieguve un pārstrāde

- Sezonāla pieejamība atkarībā no sektora, atkarība no roku darba
- Lielveikalos trūkst Latvijā audzēti augļi un ogas, bet pieejami tirdziņos
- Latvijā audzēti āboli pieejami 8-9 mēnešus (no jūlija līdz martam-aprīlim); ogas -vasaras rudens sezonas laikā 2-4 mēnešus, izņemot dzērvenes - visu gadu (tās tiek saldētas, atlaidinātas un tad tirgotas kā svaigas)
- Mainot šķirnes un audzēšanas tehnoloģijas, palielinot glabāšanas jaudas, iespējams palielināt pieejamību

Krīzes laikā - lavīnveidīgs risku palielinājums

Iekšējie

Ārējie

Grūtības plānot saimniecisko darbību uz priekšu	Papildu izdevumi, pielāgojoties ārkārtējai situācijai	Atkarība no darbspēka fiziskās klātbūtnes	Īstermiņa pircēju ažiotāža	Straujš pieprasījuma samazināšanās iekšējā tirgū	Pieprasījuma samazināšanās ārējos tirgos
Ražošanas apjoma straujas izmaiņas	Naudas plūsmas problēmas	Darbinieku apmācība darbam jaunajos apstākļos	Pircēju pakāpeniskā parorientācija	Izejvielu trūkums / nepieejamība tirgū	Ierobežojumi uz valstu robežām
Krājumu palielināšanās	Izejvielu cenu pieaugums	Atkarība no vadītāja krīzes vadības prasmēm	Iepakojuma materiālu trūkums	Pasliktinās valsts institūciju pieejamība	Braukšanas / atpūtas ievērošana šoferiem
Uzglabāšanas problēmas	Kredītsaistību dzēšana	Higiēnas prasību pieaugums uzņēmējiem	Klientu maksātspējas kritums ilgtermiņā	Noietu kanālu straujas izmaiņas	Sadarbības partneru došanās dīkstāvēs
Apgrozāmo līdzekļu iesaldēšana	Nodokļu parādi	Nespēja segt ikmēneša maksājumus	Darba paralizēšana lokālā uzliesmojuma dēļ	Neiespējamība ātri apgūt jaunus realizācijas kanālus	Neiespējamība ātri ienākt jaunajos tirgos

Scenāriji

Darbaspēka pietiekamība

Galvenie attīstības virzītājspēki
pārtikas ražošanas ķēdēs –
darbaspēka pieejamība un tirgus
pieprasījums pēc saražotā
produkta

Scenārijs 4 –
zems tirgus
pieprasījums,
bet augsta
darbaspēka
pietiekamība

Scenārijs 1 –
augsts tirgus
pieprasījums
un augsta
darbaspēka
pietiekamība

Zems tirgus
pieprasījums pēc
saražotā produkta

Augsts tirgus
pieprasījums pēc
saražotā produkta

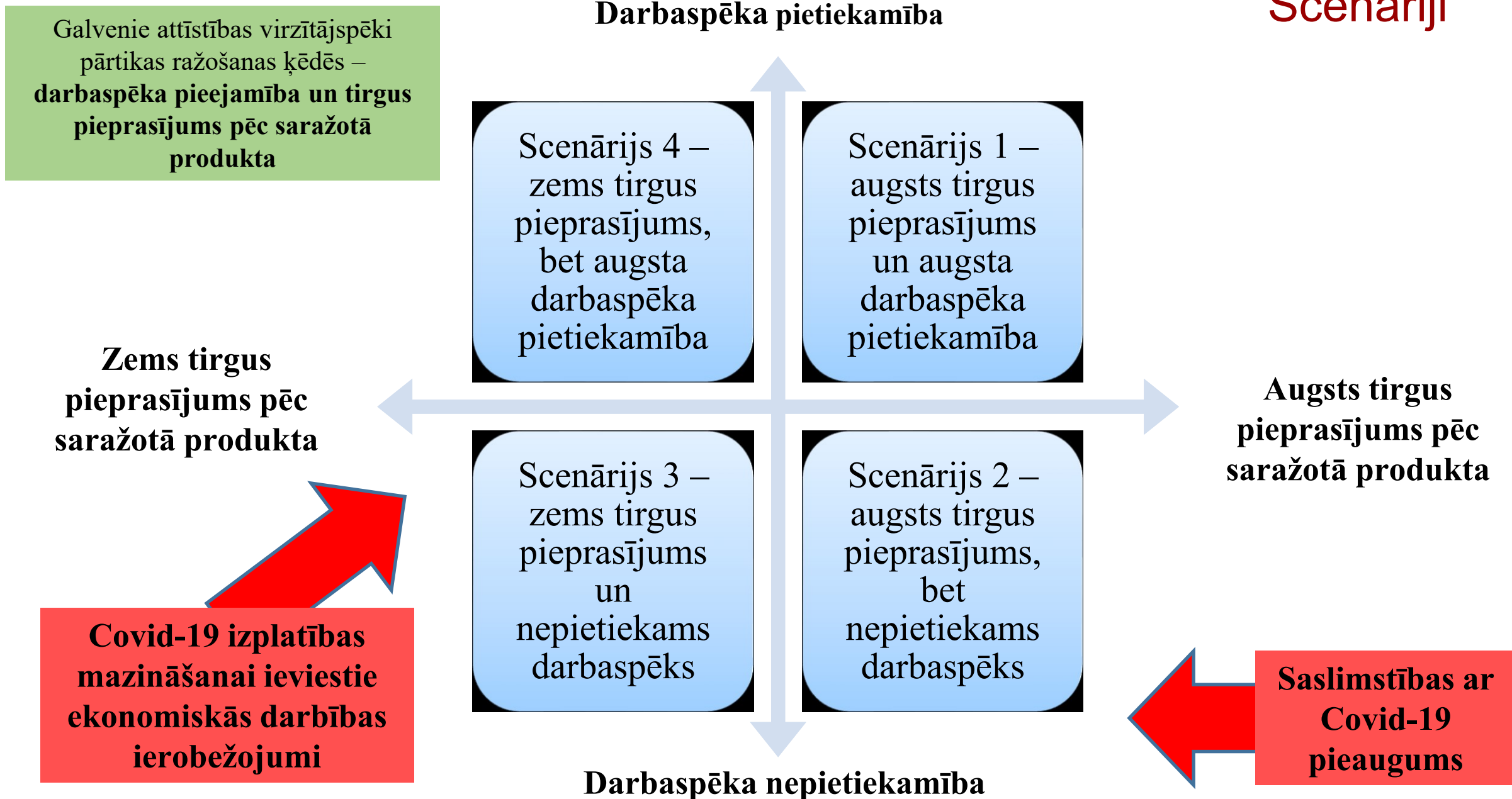
Scenārijs 3 –
zems tirgus
pieprasījums
un
nepietiekams
darbaspēks

Scenārijs 2 –
augsts tirgus
pieprasījums,
bet
nepietiekams
darbaspēks

Covid-19 izplatības
mazināšanai ieviestie
ekonomiskās darbības
ierobežojumi

Saslimstības ar
Covid-19
pieaugums

Darbaspēka nepietiekamība

Pārtikas nozares COVID-19
pandēmijas laikā un to iespējamais
attīstības virziens pēc krīzes

Darbaspēka pietiekamība

Scenāriji

Zems tirgus
pieprasījums
pēc saražotā
produkta

Augsts tirgus
pieprasījums
pēc saražotā
produkta

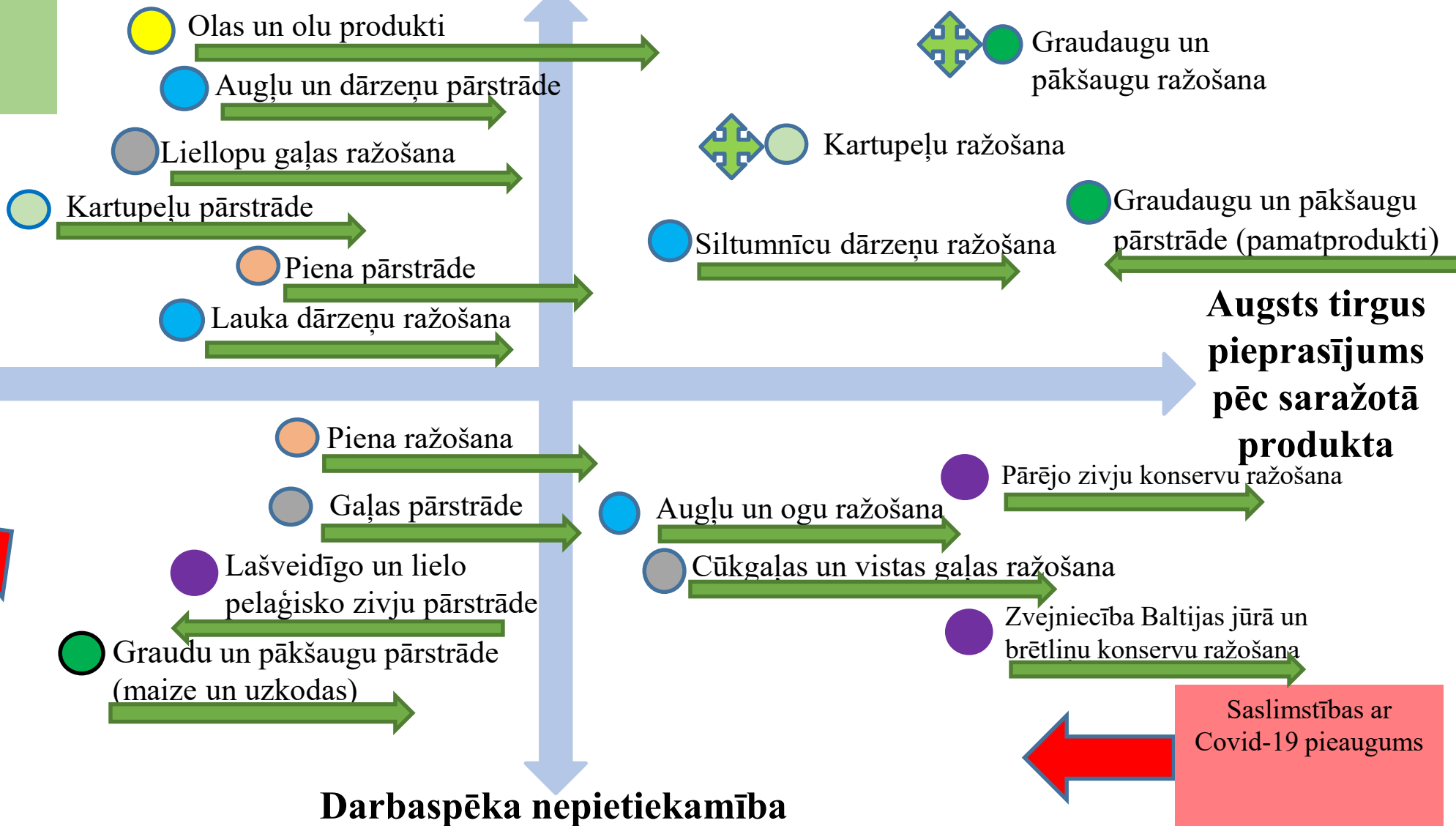
Covid-19 izplatības
mazināšanai ieviestie
ekonomiskās darbības
ierobežojumi

Saslimstības ar
Covid-19 pieaugums

● Nozares vieta krīzes laikā

→ Attīstības virziens pēc krīzes

⊕ Attīstības virziens pēc krīzes
nemainās

Ieteikumu, risinājumu un priekšlikumu sagatavošanas pieeja

Priekšlikumi ir veidoti un izriet no dažādām pētījuma procesa daļām:

- Vispusīgā situācijas analīze
- **Ieinteresēto pušu** (pārtikas ķēdes uzņēmumu, nevalstisko organizāciju un citi nozaru pārstāvji) **102 strukturētās intervijas**
- **Patērētāju intervijas** respondentu dzīvesvietās, kurās piedalījās 1013 iedzīvotāju no visiem Latvijas reģioniem, pārstāvot dažādas sociālās grupas
- **Viedokļi un priekšlikumi 4 semināros** ar ieinteresētajām pusēm, tostarp dažādu nozaru zinātniekiem, 2020.gada septembra un oktobra mēnešos
- Ieteikumu sagatavošanai **uzklausīti dažādi un pat pretrunīgi viedokļi**, kas ataino pētāmās problēmas komplicēto raksturu un ļoti atšķirīgās situācijas, kurās nonākuši visi pārtikas ķēdes dalībnieki
- Ieinteresēto pušu priekšlikumos **parādās arī ar COVID tiešā veidā nesaistītie īstermiņa un ilgtermiņa izaicinājumi**. Tomēr to atspoguļošana ir svarīga, jo krīzes laikā šie izaicinājumi kļūst daudz izteiktāki
- Pētnieku grupai **ir svarīgi līdz politikas veidotājiem «aiznest» ieinteresēto pušu priekšlikumus**, tos neslēpjot un nenoklusējot. Politikas veidotājiem tas varētu palīdzēt sagatavoties argumentētai priekšlikumu pieņemšanai vai noraidīšanai.

Ieteikumi, risinājumi, priekšlikumi

1. Nepieciešams **izstrādāt valsts līmeņa rīcības plānu krīzes situācijām** un izveidot atbilstošus, rīcību reglamentējošus normatīvos dokumentus
2. Noteikt, ka **pārtikas preču plūsma starp valstīm nedrīkst būt traucēta**, arī gadījumos, ja robežas tiek slēgtas (t.s. zaļie koridori pārtikas precēm)
3. Lielākā daļa lauksaimnieciskajai ražošanai nepieciešamo izejvielu tiek importētas, tāpēc krīzes situācijā ir nepieciešams veidot t.s. **“zaļos koridorus” arī lauksaimniecības izejvielām un citiem resursiem**
4. **Iepirkumos (valsts finansētos) priekšroka** dodama vietējo ražotāju produktiem
5. **Valsts un citu institūciju pieejamība** krīzes laikā
6. Valsts institūciju **atbalsts produkcijas eksporta darījumu** sekmīgai norisei
7. Nepieciešama **papildus kontrole preču izcelsmei**
8. Jāturpina iesāktā politika, mudinot Latvijas **patērētājus krīzes laikā izvēlēties un atbalstīt vietējos ražotājus**
9. Ārkārtas situācijā jābūt **piekāpīgākiem attiecībā uz “zaļajiem” regulējumiem, neievieš jaunus**
10. Pārtikas ražošana ir **stratēģiska lieta - jābūt valsts rezervei**
11. Jānodrošina **elastīgi darba nosacījumi**
12. Dažādas **sociāla atbalsta un sadarbības** programmas
13. Darbinieku **dīkstāves pabalsti būtu ieteicams izmaksāt darba devējam**
14. **Nodokļu maksājumi** krīzes apstākļos ir jāatliek uz laiku
15. **Ir jākoordinē**, kura institūcija un kādus datus vāc
16. **Fokusēta apmācība uz vietas uzņēmumos**, ko un kā darīt epidemioloģisko ierobežojumu laikā
17. Koronavīrusa uzliesmojuma radīto **ieņēmumu zaudējumu** (ražotāja cenas samazināšanas dēļ) **kompensēšana**

leteikumi, risinājumi, priekšlikumi

18. PVN likmes samazināšana pārtikas produktiem
19. Labs risinājums lauksaimniekiem – sadalīt pienākošos subsīdiju maksājumus pa daļām
20. Atbalsta griesti būtu jādiferencē atkarībā no uzņēmuma lieluma
21. Nākošajam periodam (2021.-2027.gads) nepieciešama kredītprocentu subsidēšana
22. De minimis nosacījumi ir jāatvieglo
23. LAD investīciju projektos jāpārskata sasniedzamie rādītāji
24. Investīciju projektos stingrāk jāvērtē šauras specializācijas produktu ražotāji
25. Jāizvērtē investīcijas, kas tiek ieguldītas projektu rezultātā
26. Jāatbalsta ieguldījumi ražošanas pārstrukturizēšanai
27. Jādomā par uzņēmumu modernizāciju – robotizācija
28. Jāveido atbalsts ieguldījumiem noliktavās
29. Valsts atbalsts HoReCa sektoram
30. Valsts finansiāls atbalsts mājsaimniecībām patēriņa stimulēšanai
31. Ir nepieciešama stabilāka valsts politika uzņēmējdarbības attīstības veicināšanai
32. Ekspertspējīgo uzņēmumu attīstības stimulēšanu
33. Nodrošināšanai kredītīdzekļu pieejamību un banku vēlme kreditēt uzņēmējus
34. Nepieciešams lielāks vietējo preču protekcionisms valsts un pašvaldību iepirkumos
35. Atbalsts eksporta veicināšanai un uzņēmumiem, kas nodrošina eksportu
36. E-veikali. Stimulēt to attīstību
37. Jāizstrādā vadlīnijas lauksaimniekiem, kā ražot nevis apjomu, bet gan kvalitatīvu produkciju
38. Ilgtermiņā jādomā par “lauku saimnieku” aizvietošanas programmu
39. Ieteikumi uzņēmējiem... u.c

Ieteikumu, risinājumu un priekšlikumu – kas tālāk?

Būtu vēlams kopā ar politikas veidotājiem (dažādiem departamentiem un nodaļām) **izstrādāt rīcības plānu** uz šo ieteikumu, risinājumu un priekšlikumu bāzes.

Ieteikumi, risinājumi un priekšlikumi ir atšķirīgi pēc būtības – tie ir gan īstermiņa, gan ilgtermiņa, gan tikai COVID pandēmijas specifiskie, gan vispārīgie riskus samazinošie, gan uz šauru segmentu orientētie, gan tautsaimniecības mērogā.

Paldies!

Informācija:

<https://www.llu.lv/lv/projekti/apstiprinatie-projekti/2020/ekonomiska-is-politiskais-un-juridiskais-ietvars-latvijas>

